

FILM & TV

Toget har siden filmens fødsel været en integreret del af vores fortællinger. Lokomotivet som symbol på modernitetens fremdrift eller som buldrende fallos - og kupeen og vinduet som et rum for refleksion. Side 8-10

PENETRATION

AF KROPPEN - AF TIDSÅNDEN - AF DET FILOSOFISKE RUM

FEATURE TOGFILM

TOGET OG FILMEN. FRA FØDSEL TIL FILOSOFI

Toget kører stadig. En af verdens første film viser et tog, der kører ind på en perron. Og toget er stadig en populær filmkulisse, senest i den biografaktuelle thriller 'Kvinden i toget'. I toget kan man nemlig parre lærerinden med mafiabossen og alle de andre karakterer, som aldrig ville mødes i virkeligheden.

Solen hænger lavt over forstæderne den efterårs morgen, hvor Rachel ser noget mystisk fra sin faste plads i pendlertoget mod New York.

Egentlig er der slet ingen grund til, at hun sidder i det tog hver morgen. Men hendes roommate tror, at hun stadig arbejder med noget på et sted på Manhattan, og i øvrigt er New York fuld af bænke, hvor man kan drikke gin før frokost, uden at nogen kigger. Og så er der selvfølgelig det kvarter, toget kører igennem. Kvarteret med de hvide middelklassevillager, hvor Rachel engang, før utroskab, barnløshed og alkoholisme, levede lykkeligt sammen med sin mand.

LOUISE SKOV
ANDERSEN

Nu er det nogle andre, der er lykkelige. For eksempel det unge par, som hun har fået for vane at udspionere, når toget snegler sig gennem deres baghave. Nogle gange drikker de rødvin ved et bål på græsplænen. Andre gange knalder de på køkkenbordet. Men den her morgen er noget forkert. I det korte øjeblik, toget venter på signal, ser Rachel noget, hun ikke skulle have set. Og kort efter bliver kvinden med det tilsyneladende så lykkelige liv meldt savnet.

Rachels daglige ture med pendlertoget til New York spiller en væsentlig rolle i thrilleren 'Kvinden i toget', som havde dansk premiere i sidste uge. Dermed skriver filmen, som er instrueret af Tate Taylor og baseret på en bestsellerroman af den britiske forfatter Paula Hawkins, sig ind i en lang filmtradition, hvor handlingen har toget som motor. Allerede i stumfilmstiden spillede toget en væsentlig rolle på lærredet, og siden har vi set kærlighed, komedier, thrillere, børnefilm, ja, faktisk det meste, udspille sig i togvognen.

På mange måder har toget og filmen fulgt ad. Da filmmediets historie begyndte i slutningen af 1800-tallet, var togfarten også for alvor slået igennem som transportform, og et af de mest berømte værker fra filmens første år, de franske brødre Auguste og Louis Lumières 'L'Arrivée d'un train en Gare de La

Ciotat' fra 1895, viser da også et damplokomotiv, der ankommer til en perron. En helt uskyldig optagelse på 50 sekunder, som dog havde en dramatisk virkning, da filmen blev vist for offentligheden.

»Det var en film, der brugte billedets dybde på en meget virkningsfuld facon. Der opstod hurtigt myter om naive tilskuere, som var sprunget til side i rædsel over det her tog, som kom brusede imod dem«, fortæller Casper Tybjerg, filmhistoriker ved Københavns Universitet.

Den hårrejsende blanding af fryd og fare fortsatte i de såkaldte *phantom rides*, som var populære omkring århundredskiftet, fortæller han. Her havde man ganske enkelt monteret et kamera på forenden af toget, så biografgængerne kunne se toget sluge landskabet på samme måde, som hvis de sad sammen med lokomotivføreren i den forreste vogn.

»Allerede der blev toget et symbol på det nye filmmedie, der ligesom toget virkede overvældende og skræmmende på en måde, som man ikke kunne kontrollere. I både toget og filmen er man i maskinens vold. Når toget kører, kører du med det. Og når filmen starter, kan du ikke slippe væk fra historien. Den der følelse af uafvendelig skæbne kan både togrejsen og filmoplevelsen skabe«.

En verden uden for verden

Netop skæbnen er en af de ting, som toget ofte er symbol på i film. Hvis nu Jesse ikke var endt i samme kupé som Céline i første del af Richard Linklaters kærlighedstrilogi, 'Before Sunrise' fra 1995, var de garanteret ikke endt med at sidde på et hotelværelse og skændes om deres ægteskab i trilogiens sidste del, 'Before Midnight' fra 2013. Og hvis ikke den pæne tennisspiller havde mødt en rigtig slem fyr på en togtur, var hans kone nok ikke blevet kvalt i en forlystelsespark i Hitchcocks 'Strangers on a Train' fra 1951.

Og skæbnen er langtfra det eneste, toget kan symbolisere på film. Penetration er også en populær metafor, for ek-

L'ARRIVÉE D'UN TRAIN EN GARE DE LA CIOTAT. Lumières film fra 1895 viser et togs ankomst på perronen og føltes dybt dramatisk ved filmens fødsel. Foto fra filmen

STRANGERS ON A TRAIN. 1951. Farley Granger og Robert Walker i filmen, der på dansk blev til 'Farligt møde'.

Foto: DFI Billed- & Plakatararkiv

KVINDEN I TOGET. Emily Blunt som Rachel i filmen, der havde danske premiere i sidste uge. Foto: Nordisk Film

sempel hos selvsamme Hitchcock, som kom uden om datidens nøgensceneskrækkelser ved i 'North by Northwest' at vise et tog, der brusede igennem en tunnel, og på den måde antyde en penis, der trængte ind i ... Nå ja, you get the picture.

Togrejsen kan også være symbol på samfundet – som for eksempel i den sydkoreanske science fiction-film 'Snowpiercer' fra 2013, hvor et klasseopdelt tog er alt, hvad der er tilbage af menneskeheden – og på livets cyklus, der blandt andet er temaet i Spielbergs kortfilm 'Ghost Train', hvor et tog, der kører væk, bliver symbol på en bedstefars død.

Men togets stærke symbolværdi er ikke den eneste grund til, at filmfolk har brugt det som kulisse et utal af gange. Ifølge filmhistorikeren Peter Schepelern har toget et element af tilfældighed, som passer glimrende til filmmediet.

“
Den der følelse af uafvendelig skæbne kan både togrejsen og filmoplevelsen skabe
Casper Tybjerg
filmhistoriker

»Et trafikmiddel er en logisk måde at samle nogle mennesker på, som ellers ikke ville mødes. I stedet for 16 skolelærere på udflugt har vi én skolelærerinde og én mafiaboss og én pivset filmmand eller whatever, og så opstår der noget drama«.

Filminstruktør og arkitekt Morten Meldgaard peger på, at toget også kan fungere som et rum, hvor de sociale normer, som gælder i resten af samfundet, for en stund er sat ud af spil.

»I slutningen af det 19. århundrede var der jo ikke nogen rum, hvor man kunne gå hen med sin kæreste. Der blev toget et socialitetsrum, hvor man kunne overskride de grænser, der ellers var i samfundet. På den måde var toget en verden uden for verden«.

Helt ind i baghaven

Og toget er ikke kun en pause fra samfundet udenfor og dets regler. Det kan også fungere som en pause fra den hverdag, man ellers er en del af, mener filosof Anders Fogh Jensen.

»Toget er et mellemrum i tidslig forstand. Uden for toget er man ofte optaget af noget, så man bliver revet væk fra de tanker, som bare flyder af sted. Der er toget et af de få rum, der er tilbage, hvor vi ligesom bare må vente. Og det er befordrende for den filosofiske tanke«, siger Anders Fogh Jensen, der dog også mener, at stikkontakter og trådløse netværk har gjort, at toget som filosofisk rum er truet.

»Når vi åbner kontoret i toget, smadrer vi jo det mellemrum, som toget var«.

Hvis man er en af dem, som kan lade sin bærbare computer blive liggende i tasken, kan togturen byde på nogle vigtige tanker, fortæller Anders Fogh Jensen.

»Man overvejer det lange stræk, ikke dagens gøremål, når man sidder i et tog. Skal vi flytte? Hvad blev der egentlig af det venskab? Der kan godt være noget hypnotiserende ved en tog- ▶

FEATURE TOGFILM

tur. Landskabet kører forbi, uden at det vil en noget, og man bliver vugget hen i en anden modus, som er langsommere og mere drømmende».

Den tilstand kan man reelt set også opnå i for eksempel en langdistancebus. Og toget fylder da heller ikke lige så meget på film nu, som det gjorde for 50 år siden. Hvor det i filmens spæde barndom var det store buldrende lokomotiv, som symboliserede modernitet og fremdrift, er det i dag metrotoget, som har fået den rolle, mener Peter Schepelern, der nævner Christoffer Boes debutfilm, 'Reconstruction' fra 2003, som et eksempel på en film, der brugte den dengang spritnye københavnske metro som symbol på det moderne liv.

Og metroen er stadig en populær kulisse, mener Morten Meldgaard, der som underviser i lys og geometri på Filmskolen netop nu har tre elever, som har filmet tilfældige mennesker i en myldretidsramt metro.

»Metronetværket er et billede på det tempo, vi lever med i dag. Men det bliver også et symbol på alt det, der ligger under den polerede facade. De mennesker, som mine elever har filmet, ligner jo alle sammen nogle, som står og gennemlever et lille traume. Det kan de dernede under jorden, for der har vi ligesom en fælles kontrakt om, at ingen kigger på hinanden«.

Som filmkulisse kan det traditionelle tog dog stadig noget, som andre transportmidler ikke kan, mener Peter Schepelern.

»I et tog kører man ofte så tæt på boligene, at man kan se helt ind til dem, der bor i dem. Det klassiske betragterperspektiv er der kommet mange historier ud af, bl.a. 'Kvinden i toget'. Hvis man pendler, kører man den samme tur forbi det samme hus hver dag og kan se, om køkkendøren står åben, og om fru'en i huset er ved at hænge vaske-tøj op. Det kan man ikke fra en bil eller et fly, og fra et metrotog kan man heller ikke se en skid«.

film@pol.dk

SOME LIKE IT HOT. 1959. Tony Curtis, Jack Lemmon og Marilyn Monroe i 'Ingen er fuldkommen'. Foto: DFI Billed- & Plakatarxiv

Drama: Kend dine togfilm

Shanghai Express. Foto: DFI Billed- & Plakatarxiv

Spectre. Foto: DFI Billed- & Plakatarxiv

Olsen-banden på sporet. Foto: DFI Billed- & Plakatarxiv

From Russia with Love. Foto: DFI Billed- & Plakatarxiv

Snowpiercer. Foto: DFI Billed- & Plakatarxiv

Kærlighed i toget

Det romantiske møde er kernen i mange togfilm. For eksempel i 'Before Sunrise' fra 1995, hvor Jesse og Céline mødes tilfældigt i et Eurail-tog fra Budapest og ender med at tilbringe en nat sammen i Wien, selv om hun egentlig først skulle have været af i Paris. I 'Falling in Love' fra 1984 genkender Meryl Streep Robert De Niro, hvis julegaver hun ved en fejl kom til at snuppe i en boghandel lidt tid forinden, i et metrotog i New York. Og i **SHANGHAI EXPRESS** fra 1932 blusser gammel kærlighed op på ny, da en britisk militærlæge møder sin mystiske eks i et borgerkrigs-, knivstikkeri- og voldtægtsramt tog fra Peking til Shanghai.

Sex i toget

Meget kan ske i en sovevogn. Hvor Hitchcock i 'North by Northwest' fra 1959 bare antyder samlejet ved at lade et tog buldre igennem en tunnel, ser vi det med vores egne øjne i Wes Andersons 'The Darjeeling Limited' fra 2007, hvor en af tre brødre på spirituel rejse knalder med togets stewardesse, mens Indien suser forbi uden for vinduerne. Vi må heller ikke glemme den seneste Bond-film, **SPECTRE** fra 2015, hvor 007 smoothtalker sig til lidt togsex med en silkeklædt doktor spillet af Léa Seydoux, eller Lars von Triers 'Nymphomaniac', hvor to kvinder vædder om, hvem der kan hive flest mænd med ud på toilettet under en togtur.

Sjov i toget

Heldigvis kan det også være sjovt at køre med tog. Se bare Egon, Benny og Kjeld, som i **OLSEN-BANDEN PÅ SPORET** fra 1975 fucker det københavnske baneanet fuldstændig op, da de vil stjæle guld fra en godsvogn. Der er også gulddrømme om bord på toget i Marx Brothers-filmen 'Go West' fra 1940, mens toget i 'Smid mor af toget' fra 1987 er ladet med en mor, som nærmest skrider på at blive skubbet ud på skinnerne. Næsten samme sag har vi i 'Train, Planes & Automobiles' fra samme år - her er det bare en rejsefælle, som er øretæveindbydende. Og så er der jo 'Some Like It Hot', hvor Tony Curtis og Jack Lemmon forsøger at undslippe mafiaen.

Spænding i toget

Når toget kører, kan du ikke komme af. Heller ikke selv om du er i samme kupé som skurkene. For eksempel befinder James Bond sig pludselig alene i en kupé i Orient-ekspressen med en bad guy og nogle pistoler i **FROM RUSSIA WITH LOVE** fra 1963. Der er en morder løs i samme Orient-ekspress i Sidney Lumets filmatisering af Agatha Christies 'Murder on the Orient Express' fra 1974, mens det i Hitchcocks 'The Lady Vanishes' fra 1938 er en læge, der er ude på ballade, og i Wim Wenders' Mr. Ripley-inspirerede 'The American Friend' fra 1977 starter Dennis Hopper noget snavs, da han lokker en terminalpatient til at begå et lejemord i Paris' metro.

Krig i toget

Toget kører altid. Også i krigstider. I stumfilmen 'The General' fra 1926 kører Buster Keaton et tog tværs gennem den amerikanske borgerkrig, og i John Frankenheimers 'The Train' fra 1964 om en tysk oberst, som forsøger at smugle stjalne kunstværker til Tyskland, er det Anden Verdenskrig, der hærger uden for vinduerne. Samme krig er netop slut i Lars von Triers 'Europa', hvor en amerikaner får job som togkonduktør i et politisk følsomt Efterkrigstidstyskland. Og i science fiction-filmen **SNOWPIERCER** fra 2013, hvor resterne af samfundet er samlet i et tog, breder de fattiges oprør sig fra togets bagerste vogn.